

A budapesti Wekerletelep, mint tematikus park

(avagy
miért volt jó régen és miért jó most a Wekerletelepen lakni)

Budapest, 2003. január

Szabóné Kamarás Csilla

okl.építőmérnök, PhD-hallgató, BMGE Út- és Vasútépítési Tanszék

Bevezetés

Dr. Lukovich Tamás előadásán hallottunk a tematikus parkok elméletéről, arról, hogy az épített környezeten belül egy adott terület, egy városrész – az egész városból elkülönülve, kiválva - mennyire egységessé válhat az arra a területre vonatkozó érdekek, történelmi és kulturális hagyományok, a környezetétől jellemzően eltérő funkciói miatt. [1]

Dolgozatomban azt vizsgáltam, mennyire igaz ez a teória a budapesti Wekerletelepre, mennyire különült el ez a lakótelep a fővárostól illetve Kispesttől, a közvetlen környezetétől. „Az egykori Budapest határa mellett épült lakótelep még ma is teljesen zárt egységet alkot, önálló településként éli életét. A megépítése óta közigazgatásilag Kispesthez tartozó városrész igazán sohasem kötődött a környező településekhez. ... A környező városrészek fejlődése sem volt erre a városrészre olyan hatással, hogy ez a zárt világ megsérülhetett volna. Az egykor munkástelepek épült lakótelep a főváros részeként is meg tudta őrizni önállóságát, egy kis szigetet alkot a fővárosban a Wekerle. Jellegzetes építészeti környezete sajátos életformát is teremtett.” [2] Nagyon érdekelt, hogy ez az elkülönülés mennyire volt magától adódó, természetes folyamat vagy mennyire volt tervezett, szándékos, akaratlagos esetleg kényszer.

Kutatásaim során a telepet három jellemző időpontban vizsgáltam: először abban az időben, amikor a lakótelepet tervezték; másodsorban abban az időszakban, amikor lassan benépesítették lakókkal; illetve jelenlegi állapotában.

1. A munkástelep létrehozása

Előzmények. A telep építésének szükségessége.

A XIX. sz. végén az iparosodás fellendülésével, a gyárilpar fejlődésével a fővárosban is egyre szaporodtak az üzemek, gyárak, amelyek vonzották vidékről a munkásokat. Azonban az érkező munkástömegek és családjaik számára nem állt rendelkezésre megfelelő számú és kiépítettségű lakás. A bérházépítkezések nem tudták követni a lakásigényeket. Komoly feszültségeket okozott a lakosság szociális és egészségügyi ellátása. Megnőtt a lakások iránti kereslet, és ezzel párhuzamosan (több mint ötven százalékkal) megnőtték a lakások bérleti díjai is. Ezzel a szegényebb rétegeknek tovább súlyosodott a helyzetük. Több lakásbojkottot, sztrájkot is meghirdettek.

Ilyen viszonyok között határozta el a kormány, hogy lakások, lakótelepek építésével enyhít a lakás- és lakbérgondokon. Elsősorban állami vállalatok, üzemek munkásai számára kívánt lakáslehetőséget biztosítani, nem titkolva, hogy ezzel az állam számára kívánt minőségi munkásokat a főváros közvetlen közelében, kedvező feltételekkel lekötöni. [2] [3]

A telep létesítésének terve. A helyszín kijelölése.

1908. év tavaszán döntött a kormány arról, hogy a főváros környékén nyolctízezer munkáscsalád befogadására alkalmas bérházaknak állami költségen való létesítését javasolja. Az 1908. XXIX. tc. intézkedik a Budapesten és környékén

állami költségen létesítendő munkásházakról. A törvénytervezetet 1908. június 28-án hagyta jóvá Ferencz József. [4]

A kispesti állami munkástelep helyszínére a főváros határövezetén kívül, de annak tözsomszédságában, Kispest község határában jelöltek ki egy szabályos négyszög alakú területet, amelyet északkeleten és délkeleten az akkor már kiépült Kispest szélső házsorai öveztek, délnyugatról Erzsébetfalva – ma Pesterzsébet – belterületével határos, északnyugat felé pedig a budapesti Határ út a főváros külterületétől választotta el.

„Talajviszonyainál fogva gazdálkodásra kevésbé, de lakóhelyül kiválóan alkalmas, nemcsak egészséges geológiai és klimatológiai viszonyainál fogva, hanem a fővárostól, a munkások foglalkoztató helyétől való távolságánál fogva is.” [3]

A munkástelep tervezése, építése.

Külföldi példák kertvárosi forma létrehozására ösztönözték a telep alkotóit. Európában a 19. sz. második felének ipari falvaiban alakultak ki azok a gyáripárosok által épített munkáskertvárosok. Ezeket olyan szociális gondolkodású tőkészek alapították, akik saját jól felfogott érdekeik miatt hajlandóak voltak áldozatot hozni munkásaik, a munkásarisztokrácia megkötésére. Angliában (Halifax, Bedford, Bournville) épültek az első példák. E. Howard 1899-ben megjelent könyvében egy érdekes elméletet dolgozott ki a kertvárosi életforma kialakítására, egyesítve a vidéki és a nagyvárosi életforma előnyeit. Ezt követően Franciaországban (Lyon) és Németországban (Drezda, Berlin, Frankfurt, Hamburg), sőt Oroszországban (Prozorovka) és az USA-ban is több hasonló munkáskertváros épült fel. Magyarországon ezek a formák nem tudtak meghonosodni, csak néhány elszigetelt akcióra került sor. [5]

A kispesti állami munkástelep tervezésére 1908. őszén a Pénzügyminisztérium nyilvános pályázatot írt ki a terület felosztására illetve a háztípusok tervezésére. 30 városépítési terv és 30 épülettípusterv érkezett, azonban egyik terv sem tűnt teljesen elfogadhatónak, ezért Győri Ottmár főmérnököt bízták meg egy kiviteli terv elkészítésével. Az útszabályozás, az alközpontok kialakítása, a telep területi tagozódása a beérkezett pályaművek szellemében történt. Így készültek el a főtérrre átlósan futó utak, a belső körút illetve a Határ úttal és a mai Ady Endre úttal párhuzamos utak hálózata. A terv szerint az egész terület 80%-át teszik ki az utcák terek, udvarok, biztosítva a kertvárosi jelleget. A beépítési terv szerint 920 munkáslakóház épült volna, ebből 650 földszintes (két- vagy négylakásosak), 270 pedig emeletes (hat-, nyolc- vagy tizenkétlakásosak). A földszintes házak előtt 4m-es előkertet hagytak szabadon, az emeletes házak pedig (általában a szélesebb utak mentén) az utcafrontra épültek. A lakóházak 48 különböző típusterv alapján épültek, de különös gondot fordítottak arra is hogy a külső építészeti kialakításuk változatos

legyen (homlokzat, szín, elrendezés, stb.). A lakások kialakításánál a program szerint eltérhettek a budapesti építési előírásoktól. A lakások belmagasságát például alacsonyabbra kérték kialakítani (2,9m). Az egy főre jutó légtérrányt viszont szigorúbban kötötték meg. Míg a fővárosban $10\text{lm}^3/\text{fő}$ volt az előírás, itt 25lm^3 jutott átlagosan egy lakóra. Az alaprajzok igen hasonlóan egymáshoz. Nemcsak a lakások (a kétszobás lakások 45m^2 , a háromszobások $60\text{-}65\text{m}^2$), hanem az egyes helyiségek alapterületét is meghatározták. A munkáscsaládok szokásainak megfelelően alakították ki a legkedvezőbb beosztást. Az szokásoknak megfelelően a nappali élettér leginkább a konyha volt, ezért az átlagosnál nagyobb étkezőkonyhát (8m^2 alapterülettel) alakították ki. A szobákat inkább csak hálósobáknak használták, így a méretét ennek megfelelően (12 ill. 16m^2 alapterülettel) tervezték.

Feltétel volt, hogy az építkezések ne kerüljenek sokba, ezért a házak alapját és falát a talaj finom homokjából a helyszínen előállított homoktéglaiból kívánták felépíteni. „Ílymódon minden házhely az épület felemeléséhez szükséges téglamennyiséghez a homokot maga szolgáltatva, úgy hogy bátran elmondhatjuk, hogy a kisperesti munkástelep önmagából nőtt ki.” [3] A téglagyár 1930-ig működött a telepen, elbontása után a helyére a 60-as években idegenül ható kockaházakat építettek, nem tisztelve a telep építészeti értékeit.

A telep tervezésekor természetes volt, hogy gondoskodni kell a telep színvonalas ellátásáról. Egyaránt foglalkoztak a kereskedelmi, kulturális, az egészségügyi és az oktatási létesítmények kialakításának kérdésével. Az emeletes házakban levő lakások közül 62-höz üzlethelység is tartozott. A telepet négy altömbre tagolták, minden altömbhöz terveztek egy oktatási tömböt (óvoda, iskola, tornacsarnok, igazgatói és tanítói lakás). Terveztek templomokat, ipariskolát, népfürdőt, piacokat, könyvtárat, kertészeti telepet és munkáskaszinót is. A tervek folyamatosan módosultak, az idők változásával tudjuk, hogy sok ezek közül nem valósulhatott meg.

A kormánynak azt a tervét, hogy a az építkezéseket legkésőbb 1915-ben befejezi, sajnos a közben kitört világháború megghiúsította.

Már a telep tervezésének időszakában látható az a szándék, hogy egy olyan lakótelepet kívántak létrehozni, amely egyedi, különleges, amelynek bizonyos szempontból előnyei ill. hátrányai vannak a közvetlen környezetükkel szemben. Kedvező zöldövezeti, kertvárosi jellegű környezetet, kellemes lakóteret kívántak teremteni az államilag fontos, minőségi munkásrétegek, a munkásarisztokrácia számára, vagyis a cél egy tematikus park létesítése volt.

2. A munkástelep élete a kezdetekkor

A telep élete és fenntartása. A házirend.

A kispesti állami munkástelep építésének kezdetekor a Pénzügyminisztérium felállította a lakótelep ügyeivel foglalkozó gondnokságot. A gondnoksági munkát 12 tisztviselő látta el. Mellettük 40-60 fős iparosgárda gondoskodott az épületek fenntartásáról.

A Pénzügyminisztérium már 1909-ben kidolgozta az épülő lakótelep bérleti rendszerét. Előtte felmérést végzett, hogy mely üzemekből hány bérlőre számíthat, hogy szedheti be a lakbéreket, mennyiben számíthatnak az üzemek közreműködésére, milyen legyen a lakberek fizetése, átszolgáltatása, nyilvántartása, stb.. A felmérés eredményeként született Wekerle Sándor pénzügyminiszter határozata, hogy a lakbéreket a munkáltatók a munkások keresetéből vonják le és fizessék a központi állampénztárba. Leszögezte továbbá, hogy „a betelepítés programjának mindenkor megállapítását, illetve annak kijelölését, hogy a rendelkezésre jutó munkáslakások mely üzem munkásainak esetleg egyéb alkalmazottainak adandók bérbe, továbbra is magamnak tarom fenn.” Tehát közvetlenül a Pénzügyminisztérium döntött arról, hogy mely üzemek, milyen arányban kaphatnak kiutalható lakást, és a gondnok ezt nyilvántartotta. A miniszteri utasítás Győri Ottmár gondnoknak figyelmébe ajánlotta a lakók kiválasztásának a szempontjait, hogy „csak józan életű, társaival összeférő munkást vegyenek fel”. Az „izgága” elemek kiszűrésére nyilvántartási rendszert hoztak létre. Ennek segítségével a gondnokság és a munkahely is ismerhette az érintett emberek magatartását. A munkáltató köteles volt jelezni amennyiben valamelyik a telepen lakó munkása a munkahelyéről kilépett vagy elbocsátották.

A telep lakásait nem a munkásoknak, kizárólag a munkáltatóknak adták. A munkáltató volt a főbérlő, és albérletbe adta a munkásainak. Így gazdasági, szociális és teljes politikai függőségbe került az a munkás, aki a munkaadó és az állam szigorú mérlegelése után a kispesti munkástelepen lakáshoz jutott. [6]

A telepen épített bérházakra vonatkozólag a bérlőnek a háztulajdonoshoz való viszonyát és a bérlettel megszerzett jogait és vállalt kötelezettségeit szigorú „Házirend” szabályozta. Főbb intézkedései:

- „A bérelt helyiséget csak a bérlő és csak a kibérléskor megjelölt célra használhatja.
- Átruházása más bérlőre, esetleg albérletre csak a telepgondnokság beleegyezésével engedhető meg.
- A lakásban csak a bérlőt és házastársát, a gyermekeket, szülőket, nagyszülőket, nőtlen vagy hajadon testvéreket és testvéreknek ellátatlan gyermekeit szabad befogadni és azokat is csak akkor, ha a háztartáshoz tartoznak.
- A gondnok engedélyezésének fenntartott albérletbe-adás is tehát csak ennek a körülménynek és az említett rokonsági viszonyak fennforgása és beigazolása esetén történhetik meg.
- Úgynevezett ágyrajárás létesítése egyáltalában, tehát még rokonság fennállása esetén is tilos. Ugyancsak tilos a lakások túlzásúfolása. A bérelt lakásokban egy-egy személyre legalább 10 köbméter légűrnek kell jutnia.

- A bérleti összeg rendszerint negyedévenként előre, esetleg a megállapodáshoz képest utólag fizetendő.
- A rendre, tisztaságra, nyugalomra nemcsak a bérlő tarozik ügyelni, de köteles hozzátartozóit is arra szorítani s ebben a tekintetben hozzátartozóiért felelős.
- Apró háziállatok csak elzárt helyen, nagyobb háziállatok pedig egyáltalán nem tarthatók.”

Ezek a szigorú szabályok egyfelől a tulajdonos állam javainak megóvását célozták, másfelől a telep lakóinak nyugalomát, egészségét, erkölcsét, a telep rendjét és tisztaságát szolgálták. [3]

A telep építéskor az átlagkeresetből kiindulva határozták meg a fizetendő lakásbérleti díjat. A század első évtizedeiben az átlagkereset 1200K volt. Ennek 1/7-e lehetett a lakbér, vagyis 170K. A díjban a fenntartás, karbantartás, kerthasználat, víz- és csatornadíj, kéményseprés, szemétszállítás díjai is benne volt. A kétszobás lakás bére 1918-ban már 220-260K, a háromszobásé 330K volt. Ekkor Budapesten egy kétszobás lakás átlagos bérleti díja 702K, háromszobásé 1196K volt.

A bérleti díjakból befolyt összeggel is a minisztérium gazdálkodott, ebből fedezték a fenntartási költségeket. Később ez nézetkülönbséget váltott ki Kiszpest és a Pénzügyminisztérium között. A Kiszpesthez tartozó településrész fenntartási költségen túl adminisztrációs költséget is követelt, amit Kiszpest kellett, hogy vállaljon. A Kiszpesthez tartozó településrész fenntartási költségen túl adminisztrációs költséget is követelt, amit Kiszpest kellett, hogy vállaljon. A minisztérium csak a fenntartásról gondoskodott.

További kedvezményeket is kaptak az itt lakók. A fővárostól 6 km-re lévő telepen a kormány már a terület kijelölésekor ígéreteket tett arra nézve, hogy a mindennapi munkabajáráshoz közlekedési kedvezményeket (kedvező viteldíjat, tömegközlekedést, stb.,) fog biztosítani. Terveztek helyi villamosvonalat is, amely a körúton ment volna körbe és szállította volna az utasokat a Határ útra, ahonnan a fővárosba utazhattak volna tovább. A kedvezményes bérletet meg is kapták a telep lakói, azonban a korábbi tervekben, ígérekben szereplő villamosvonal sohasem épült ki.

A munkástelep első lakói

Az első lakók 1909-ben költöztek a telepre az addig elkészült 132 lakásba. Majd a telep építésével párhuzamosan növekedett a népessége is. 1910-ben már 651 család, 1911-ben már közel 2000, 1912 végén már több mint 3000 család (15000 lakóval) lakta a telepet.

A Pénzügyminisztérium eredeti terveinek megfelelően az állami telep lakóinak zömét állami vállalatok munkásai, alkalmazottai lakták. A telep lakói öt évenkénti kimutatásban az alábbi táblázat szerint oszlottak meg:

		1909	1914	1919	1924
		évek végén			
1	MÁV gépgyári	132	979	987	995
2	MÁV északi főműhelyi	-	485	513	530
3	MÁV egyéb	-	559	669	775
4	M. kir. posta és távirda	-	642	727	849
5	M. kir. állami nyomda	-	-	8	10
6	M. kir. Dohánygyári	-	38	21	27
7	Állami felső ipariskolai	-	-	7	7
8	Magángyári	-	718	425	423
9	Székesfővárosi gázgyári	-	-	55	55
10	Budapesti egy. V. vasúti	-	-	-	23
11	Székesfővárosi szemétüzemi	-	-	-	4
12	Grafikai egy. (nyomdász)	-	-	187	184
13	Egyéb	-	-	11	13
14	Telepi alk. tisztv.	-	-	285	334
15	Üzletbérelő, keresk., iparos	-	40	55	64
16	Állami rendőrségi	-	118	115	119
összesen		132	3552	4065	4412

Látható, hogy a lakosság a telep tisztviselői kivételével mind munkások voltak, de később már nem csak állami, hanem magángyárak alkalmazottai is lakhattak a telepen.

Érdekes kimutatást találtam a gyermekek arányára is, a telep 6-11 éves gyermeklakosainak az összes lakossághoz viszonyított számát tekintve. „...tehát minden 100 lakosra Kispesten 1910-ben 13.0, 1920-ban 13.1, Budapesten 8.6, illetve 9.0, az országos átlagban 13.2, illetve 13.9 6-11 éves gyermek esett. Ugyanezen években a Wekerle munkástelepen 16.3, illetőleg 19.9 ilyen korhatárok között élő gyermek jutott minden 100 telepi lakosra. A telep természetes népszaporodásának kedvező alakulása nemcsak a telep higiénikus viszonyaiban leli magyarázatát, hanem főképpen abban, hogy a telep munkáslakossága az életszínvonal megfelelő fokán állott, valamint hogy a magasabb kultúra raffinált hatásaitól a munkásság családi élete érintetlen maradt.” [3]

A szigorú házirendnek (amelyet több korabeli újságcikkben sérelmeztek is) köszönhetően nem volt komolyabb rendbontás, a közbiztonság is megfelelő volt.

A munkástelep társadalmi szerkezetének, szociográfiai képének és politikai arculatának megítélése, egyértelmű értelmezése rendkívül bonyolult, sokrétű vizsgálatot igényel, ehhez kevés forrásanyag áll rendelkezésre. Szintén a telepen lakók munkásarisztokrata jellegét mutatja, hogy szakképzett munkás nagy százalékban fordult elő; hogy a telepen lakó asszonyok legnagyobb része csak a

férje után volt munkásasszony, ő maga általában nem vállalt munkát; gyermekeiket áldozatok árán is, nehéz viszonyaik ellenére is taníttatták.

„A Monarchia jelentős szociálpolitikai sakkhúzással létesített tehát egy állami munkáslakótelepet, amely kertvárosi jellegével, viszonylag egészséges – de a kor építészeti színvonalát el nem érő – egy-, két- és háromszobás lakásaival, alacsony bérleti díjaival az ideális szociálpolitikai mintájául szolgálhatott volna, ha az állam céljai egyértelműen csak szociálpolitikai célok lettek volna. De mint már láttuk, az állam kirajzolódó céljai között első helyen állt a munkás megkötése, a munkaadóhoz való láncolása s a munkaadó a Wekerle-telep esetében maga az állam volt a lakosság nagy részének vonatkozásban. Egy elkülönített munkásvilágot kívánt létrehozni: lakói kiválogatásának szempontjaival, a telep belső életével, viszonyaival, a munkásosztály nagy egészétől való elszigeteléssel, a gazdasági és politikai függőséggel. De ennek az elszigetelni kívánt munkástömbnek nem kiváltságokat adott, hanem megkötöttségek sorát, mert bármennyire is igaz, hogy a telep lakásvizonyaiban felülmúlta a munkásosztály általános fővárosi körülményeit – mint ezt forrásaink alapján már említettük – mégsem biztosította azt a gazdasági szintet, amely a munkárisztokrácia érzet és tudat kialakulásához elegendő lett volna. Az említett gazdasági és szociális nehézségeken kívül az állandóan fenyegető felmondási veszélyek eleve bizonytalanság-érzetet tápláltak, a telep hiányosságai pedig elégedetlenséghez vezettek.” [6] A telep történelmében két tömeges kilakoltatás is volt. Az egyik 1921-ben, amikor felmondtak azoknak, akik nem álltak állami cégnél alkalmazásban (aki magángyár munkása volt vagy akit a munkáltatója elbocsátott vagy aki hosszabb ideig katona volt). A második az 1930-as években a gazdasági válság idején, amikor a bérhátralékok miatt mondtak fel a lakóknak, ekkor sok munkásnak nem tudott munkát adni az állam.

A munkástelepet kezelő Pénzügyminisztérium is egységes lakótelepként kezelte, különös gondot fordított arra, hogy a lakói ellenőrizhetőek, megbízhatóak legyenek, a telepen a rend és tisztaság mindenkor biztosítva legyen. Kedvezményeket biztosított az itt lakóknak, kulturális, egészségügyi, kereskedelmi közintézményi hálózatot, alacsonyabb lakbéreket, közlekedési kedvezményeket nyújtott. Ehhez természetesen szigorú házirendet írt elő és tartatott be.

A telepen kialakult példás rendnek is köszönhető, hogy valóban megszerették lakóhelyüket és valódi közösséggé szerveződtek az ország különböző szegletéből ide települt emberek.

Az lakók ennek megfelelő szociális, társadalmi jelleget mutattak. Azok közé a munkások közé tartoztak, akik megengedhették maguknak, hogy a családjára nem járt dolgozni, csak a gyermekek nevelésével foglalkozott (ennek megfelelően nagyobb százalékban voltak a telepen kisgyermekkorúak); gondot fordítottak arra, hogy gyermekeik tanuljanak.

Természetesen hátrányai is voltak a zárt lakótelepen való élésnek, hiszen a kedvezményekkel együtt több kööttséget is el kellett viselniük, és az előírásokat be kellett tartaniuk.

Ez a zárt lakótelep a szigorú szabályaival, lakóközösségével, előnyeivel és hátrányaival tematikus parkként működött.

3. A munkástelep élete napjainkban

Kezdetben kispesti munkástelep volt a telep hivatalos elnevezése, az itt lakók azonban csak Wekerletelepként emlegették. Ma már hivatalosan is a program leglelkesebb képviselőjének, a pénzügyminiszternek és miniszterelnöknek, Wekerle Sándornak a nevét viseli. Ez is tükrözi azt a szeretetet és kötődést, amely az itt lakókat jellemzi. Valódi lakóközösség alakult ki. Igazán napjainkban fedezik fel újra a budapestiek ennek az egyedi hangulatú kertvárosnak az értékét. Ez a lakókörnyezet a XXI. századbanban is vonzó az emberek számára.

1993-tól az itt élők megvásárolhatták lakásaikat, így megindult a házak tatarozása és szépítése. A mai családok számára azonban az eredeti elképzelések szerinti két vagy három szoba lakásonként kevés, ezért a tetőtereket beépítve bővítik a lakásokat. Ílymódon négy- vagy ötszobás lakások kényelmesen kialakíthatóak, ezzel a mai igényeknek is megfelelő, vonzó a lakótelep a mai családok számára is.

Napjainkban a Wekerletelep zöldövezeti, családiházias jellegével kertvárosias jellegű városrésze a fővárosnak, azonban magas szintű infrastruktúrájával a belső városmaghoz kapcsolódik. A közforgalmú közlekedés a belváros vagy más városrészek felé kiváló, hiszen a Határ út és Ady Endre út csomópontjában van a 3. sz. metróvonal Határ úti állomása. Korábban gondot okozott, hogy a környező főútvonalak (Határ, Nagykovácsi, Ady Endre út) zsúfoltsága idején a telepen kerestek menekülő útvonalakat a járművezetők. A közelmúltban a telepen a forgalomcsillapítást vezettek be (30km/h-s korlátozott sebességű övezet; egyirányúsítások, zsákutcák kijelölése). Ennek eredményeként az átmenő forgalom szinte teljesen kiszorult. A telep ismét éli csendes, békés életét, mint egy kisváros a világváros közepén. Élvezi a nagyváros nyújtotta előnyöket, de nem szenved annak káros hatásaitól.

A Határ útnál néhány éve működik Dél-Pest egyik legismertebb bevásárlóközpontja az Europark, s az Üllői út túloldalán lévő ipari területen hamarosan megkezdődik Budapest egyik legnagyobb kulturális és szórakoztató központjának építés.

Az önkormányzat törekvései az értékek megőrzésére

1994 óta a főváros különös gondot fordít az értékes épületek, városrészek védelmére. Rendeletben szabályozta, mely épületek, területek tartoznak műemléki ill. települési értékvédelem alá. (54/1993. (1994.II.1.) Főv. Kgy. Sz. rendelet). Létrehozott az épített környezet védelmére egy alapot, amelyből kedvezményes kölcsönre vagy akár vissza nem térítendő támogatásra pályázhatnak azok az épülettulajdonosok, akik az épületeket a hagyományoknak, az eredeti állapotoknak megfelelően kívánják felújítani vagy helyreállítani.

Hasonlóan a kerületi önkormányzatnak is az engedélyezési eljárás során az értékek megőrzése a feladata. Az önkormányzat a részletes rendezési tervében (13/1994. (VII.11.) sz. rendelet) előírta a legfontosabb betartandó szabályokat, többek között:

- a maximális beépítettséget,
- a főépületek bővíthetőségének feltételeit (csak a kert felé bővíthető),

- a homlokzat színezése egységes kell, hogy legyen,
- a függőleges síkú tetőablakok tetőfelépítményeit, a tetősíkablakok elhelyezését,
- az előtetők, melléképületek építésének feltételeit,
- a nyílászárók alakja, mérete nem módosítható,
- a tetőhéjazat anyaga vörös égetett hódfarkú cserép lehet,
- kívül nem helyezhető el biztonsági rácsozat, gépészeti vezeték, berendezés,
- csak téglakémény építhető,
- a spalettákat eredeti állapotukban kell helyreállítani,
- kerítés csak fa léckerítésből készülhet.

Ezen kívül külön rendelkezik a melléképületek kialakításáról, telek burkolása esetén facsemeték telepítéséről, vezetékek vezetéséről és a védett fasorok pótlásáról. [7]

Sajnos azonban sok esetben nem tudják betartatni az előírásokat, sok helyen cserélik redőnyökre a spalettákat, építenek aránytalanul nagy előtetőket, tesznek épületgépészeti elemeket (pl. klíma) falakon kívülre. A környezetet talán a legjobban csúfítják azonban a melléképületek, dűledező fa- és pléhbódék, amelyekre a kerti szerszámok, gépkocsik elhelyezésére használnak.

Szerencsére jó példákat is egyre gyakrabban látni, felújított lakásokon új fa nyílászárókat, spalettákat (még az eredeti szív alakú kivágás is helyreállítva). Egyre gyakrabban látható, hogy a hagyományok, az eredeti állapot visszaállításával újítanak fel házakat, azokat kényelmessé, lakhatóvá téve a mai kor követelményeinek megfelelően.

Az, hogy az önkormányzat szigorú előírásait be kell tartani természetesen kötöttség, hiszen korlátozza az épületek, lakások felújítását, újjáépítését. Azonban egyfajta biztonságot, nyugalmat is jelenet a telep lakói számára. Tudják, hogy a szomszédba költözők sem alakíthatják át az épületeket ízléstelenül, hivalkodóan, "újjgazdagosan". Tudhatják, hogy ez az a hely, ahol a lakók igyekeznek (és erre ösztönzik, kényszerítik az előírásokkal is) megőrizni a telep eredetiségét, hagyományait, hangulatát, báját.

A lakóházak és lakások mai statisztikai adatai.

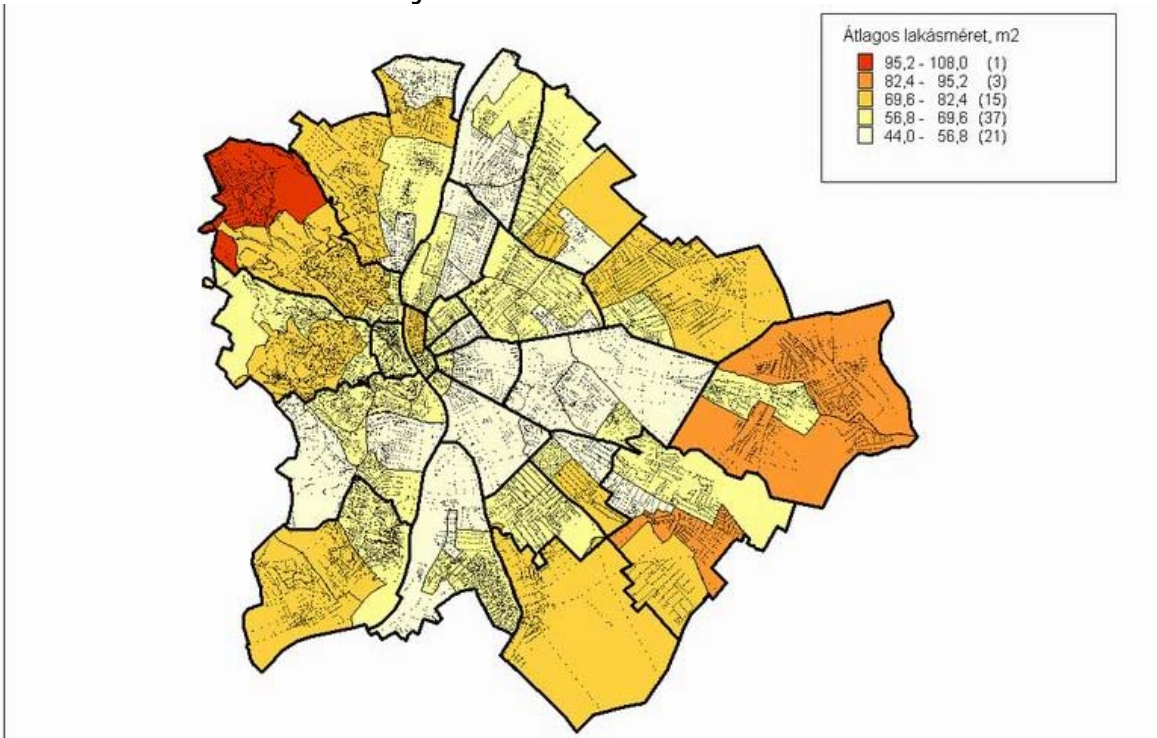
1996-os statisztikai adatok elemzéséből látható, hogy a wekerletelepi 1224 lakóházból 169 önálló családi ház (egylakásos), 422 két- vagy háromlakásos, és 633 négy- vagy többalakásos lakóház. A telepen a lakások nagy része (76%-a) ma is kétszobás. A következő táblázat mutatja a Wekerletelep adatait Kispeszt a Wekerletelepen kívüli adataival és Budapest adataival összehasonlításban: [8]

	lakások száma összesen	egyszobás	kétszobás	három- vagy többszobás
Wekerletelep	5356	336 (6%)	4062 (76%)	958 (18%)
Kispeszt, a Wekerlén kívül	21679	4216 (19%)	5325 (25%)	12138 (56%)
Budapest	793764	197489 (25%)	320698 (40%)	275577 (35%)

A főváros internetes honlapján található statisztikai térképeket vizsgálva szintén az a következtetés vonható le, hogy a wekerletelepi lakások a kispesti és a

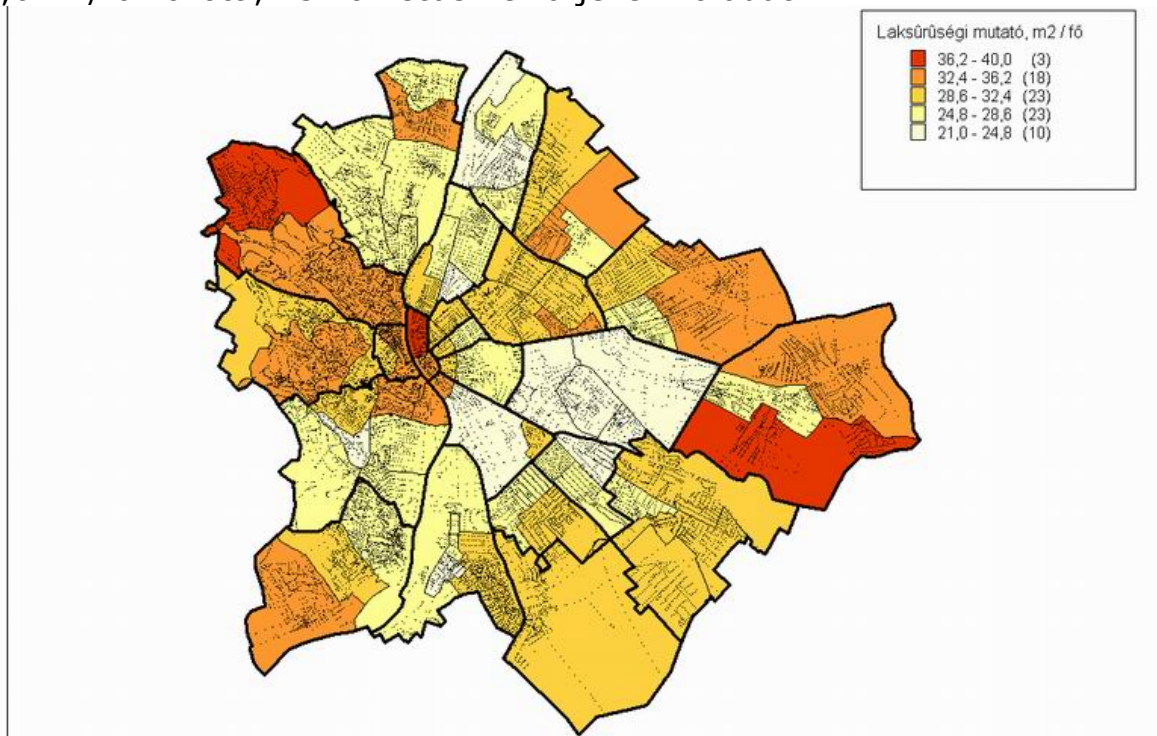
budapesti átlaghoz képest is kisebbek, tehát elfogadható az a törekvés, hogy a tetőtér beépítésével illetve hozzáépítéssel bővíteni kívánják azokat.

A wekerletelepi lakások átlagosan 56,8 és 69,6 m² közötti alapterületűek. Ez láthatóan a leggyakrabban előforduló méret a fővárosban, a 77 vizsgált budapesti körzet közül 37-ben található ezt az adatot.

[9]

A következő térkép azt mutatja, hogy a laksűrűség a Wekerletelepen 24,8 és 28,6 m²/fő közötti, 23 körzetben ez a jellemző adat.

[9]

A népesség mai statisztikai adatai.

A Wekerletelep mai lakossága nagyon sokszínű. Itt laknak azok a ma már idős emberek, akik itt születtek, jól érzik itt magukat és nem szeretnék innen elköltözni; másrészt sokan költöztek ide családdal, gyerekekkel, hogy élvezhessék a kertvárosi jelleg előnyeit.

A statisztikai adatokból látható, hogy az 1996-os adatok szerint 13466 lakosa van a Wekerletelepnek, ennek 15%-a 14 évesnél fiatalabb, 29%-a 15-39 év közötti, 26%-a 40-59 év közötti, és 30%-a 60 éves vagy idősebb. A budapesti átlagot vizsgálva ezek az arányok a következők: az összesen 2016774 fővárosi lakosból 17% a 14 évesnél fiatalabb, 35% a 15-39 év közötti, 26% a 40-59 év közötti, és 22% a 60 éves vagy idősebb. Kispest Wekerletelepen kívüli területén a 60 éves vagy idősebb lakosság csak 16%-os. Tehát már nem dicsekedhet a lakótelep azzal a fiatalos lakossággal, ami az első lakók beköltözésekor volt. A 100 családra jutó 15 évesnél fiatalabb gyermek a Wekerletelepen 47, a fővárosi adat ezzel szemben 60. [8]

A wekerlei bölcsőde, óvodák, iskolák színvonalasak, igazolja ezt az is, hogy minden évben túljelentkezés van az intézményekbe. Szívesen tanulnak itt a környék kerületeiben lakó gyermekek is.

A telepen jól működő gyermek játszóház van, sok színes programmal hívja a fiatalokat és időseket. Híres a wekerlei cserkészközösség. Az 1986-ban újjáalakult Wekerlei Társaskör Egyesület munkájának köszönhetően kialakultak a már mindenki által ismert programok: Mikulás ünnepség, idős, egyedül élők karácsonya, a Wekerlei Napok vagy a parlagfűgyűjtő akciók. [10]

Következtetés

A felsorakoztatott érvekből, kimutatásokból kitűnik, hogy jó volt és most is jó a Wekerletelepen lakni. Ez valóban egy zöld sziget a nagyváros forgatagában. Magával ragadó a lakótelep bája, barátságos és karakteres légköre, az itt élő emberek lakóterületükhöz való ragaszkodása. A házak emberléptékűek, kiskertek tartoznak hozzájuk, a csendes utcákon a gyerekek labdáznak, játszanak. A Wekerlén élni ma is rangot és életformát jelent az itt lakók számára, alig akad valaki, aki önszántából elköltözne innen. A zárt telep a kertvárosépítés példa értékű megvalósítása. Az egész Európában páratlan építészeti együttes a huszonegyedik század elején is Kispest és Budapest részeként egységes, önálló városrész, városépítészeti megfogalmazásban: egy tematikus park.

Irodalom

- [1] Lukovich Tamás: A posztmodern kor városépítészetének kihívásai
Szószabó Stúdió 1997, Budakalász
- [2] Nagy Gergely: Kertvárosunk, a WEKERLE
Magyar Képek Kiadó 1994, Veszprém-Budapest
- [3] László Gyula: Wekerle állami munkástelep mongráfiája
1926, Budapest
- [4] A Budapest székesfővárosban és környékén állami költségen létesítendő
munkástelepek
1911 vagy 1913, Budapest
- [5] Meggyesi Tamás: A városépítés útjai és tévútjai
Műszaki Könyvkiadó 1985, Budapest
- [6] Körmöczi Katalin: A fővárosi lakáshelyzet és a „Wekerle” állami
munkáslakótelep (1908-1945) II.
Folia Historica 9, A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve 1981, Budapest
- [7] <http://www.wekerletelep.hu/rendelet.html>
- [8] Budapest Városrészei
Központi Statisztikai Hivatal 1996, Budapest
- [9] Budapest számokban <http://www.budapest.hu>
- [10] Budapest XIX. kerület, Városkalauz,
Publi-CITY „1492” Kiadó és Reklámügynökség 1999, Budapest